

5. Buss A. H. Aggression Pays / A. H. Buss // The Control of Aggression and Violence: Cognitive and Physiological Factors. – New York : Academic Press, 1971. – P. 345–364.
6. Herman J. Trauma and Recovery / J. Herman. – New York : Basic Books, 1997. – 286 p.
7. Kegan R. The child Behind the Mask. Sociopathy and Developmental Delay / R. Kegan // Unmasking the Psychopath. – New York : W. W. Norton, 1986. – P. 148–195.
8. Kegan R. Kohlberg and the Psychology of Ego Development: A Predominantly Positive Evaluation / R. Kegan // Lawrence Kohlberg: Consensus and Controversy. – London : The Falmer Press, 1986. – P. 163–181.
9. Subject-Object Interview: A Guide to Its Administration and Interpretation / L. Lahey, E. Souvaine, R. Kegan, R. Goodman, S. Felix // Unpublished paper. – Harvard University : Graduate School of Education, 2008. – 433 p.

УДК 159.923 + 159.95

Х. Ю. Шишкіна

**ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗ'В'ЯЗКУ
ВИБІРКОВИХ СТАВЛЕНЬ У СТРУКТУРІ ІНФОРМАЦІЙНО-
ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ ТА ОСОБИСТІСНИХ
ВЛАСТИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ**

Результати теоретичного та емпіричного дослідження особливостей інформаційно-психологічної позиції, станів та властивостей студентської молоді викладено у статті. Здійснено теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення інформаційно-психологічної позиції у структурі соціальної зрілості студентів. Установлено значущі кореляційні зв'язки між показниками різних станів і властивостей особистості та інформаційно-психологічної позиції, а також запропоновано шляхи вдосконалення соціальної зрілості особистості через розвиток інформаційно-психологічної позиції.

Ключові слова: особистість, інформаційно-психологічна позиція, ставлення, вибіркове ставлення, стилі засвоєння інформації, особистісні стани.

Шишкіна К. Ю. Эмпирическое исследование взаимосвязи избирательных отношений в структуре информационно-психологической позиции и личностных свойств студентов. Результаты теоретического и эмпирического исследования особенностей информационно-психологической позиции, состояний и свойств студенческой молодежи изложены в данной статье. Осуществлено теоретическое обоснование и эмпирическое изучение информационно-психологической позиции в структуре социальной зрелости студентов. Установлены значимые корреляционные связи между показателями различных

состояний и свойств личности и информационно-психологической позиции, а также предложены пути усовершенствования социальной зрелости личности через развитие информационно-психологической позиции.

Ключевые слова: личность, информационно-психологическая позиция, отношение, избирательное отношение, стили усвоения информации, личностные состояния.

Shyshkina Kh. Yu. Empirical Research of Selective Attitudes Interrelations in the Information and Psychological Position Structure and Students' Personal Properties. The results of the theoretical and empirical study of information and psychological position's features, students' states and properties are highlighted in the article. The author gives a theoretical justification and the empirical investigation of information and psychological position in the structure of social maturity. The significant correlations between parameters of different states, personality traits, information and psychological position along with the methods of improving personality social maturity on the basis of information and psychological position development have been determined.

Key words: personality, information and psychological position, attitude, selective attitude, information processing styles, personality states.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку психологічної науки, яка шукає розв'язання проблем особистості й соціуму, виникає потреба у дослідженні ставлення людини до інформаційних потоків сучасності. У процесі аналізу основних напрямів дослідження особистісної психологічної позиції є потреба у вивченні інформаційно-психологічної позиції як різновиду психологічної позиції. Виявлено, що головним джерелом її формування є світогляд людини, система життєвих цінностей, життєвий і професійний досвід, набуті знання, вміння, навички стосовно інформації. Інформаційно-психологічна позиція слугує основою для здійснення людиною своїх внутрішніх потенцій в особистісному, соціальному, професійному планах. При цьому професійна діяльність є однією з найбільш поширених сфер реалізації людини в інформаційному просторі.

Психологічна стабільність та чітка позиція людини до інформаційних факторів суспільного життя забезпечує її стабільність та орієнтацію не лише в професійному плані (в тому розумінні, що адекватно сформована психологічна позиція є підґрунтям для формування потрібної професійної позиції), а й особистісному, впливаючи на її соціальну зрілість. Зауважимо, що інформація є глобальним питанням сучасності. Саме від неї залежить успішний розвиток суспільства.

Інформаційна взаємодія різних груп людства – найважливіша форма соціальної взаємодії. Інформація для людства є і умовою, і стимулом до дії. Тому формування адекватної позиції особистості як члена соціуму до інформації є необхідним та першочерговим. До того ж фактор поведінки соціуму не є єдиним основним чинником у формуванні інформаційно-психологічної позиції особистості, слід враховувати також потреби, очікування, інтереси, які по-різному виражені в кожного учасника інформаційного процесу, зокрема в молодій аудиторії. Цим зумовлено **актуальність** дослідження, що полягає у встановленні взаємозв'язків між показниками інформаційно-психологічної позиції та психологічних станів особистості.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Вітчизняні й зарубіжні вчені дедалі глибше досліджують психологічну позицію особистості. Зокрема, виокремлюється життєва позиція як загальна категорія, психологічна позиція, а також багато інших підвидів останньої. Серед учених, котрі досліджували категорію позиції в психології, слід відзначити таких, як Б. Г. Ананьєв, К. А. Абульханова-Славська, Л. І. Божович, І. С. Кон, В. М. Мясіщев, С. А. Прядков, Л. С. Славін та ін. Проаналізовані вищезгадані праці дають змогу констатувати, що поняття «позиція» є надзвичайно важливим, необхідним та актуальним для вивчення. Дедалі більше згадане явище привертає увагу науковців, уводиться в глосарій різних галузей психології, а також й інших наук. До того ж цей термін вживається в різноманітних контекстуальних значеннях, позначаючи великий спектр конкретних конструктів і характеристик особистості та соціальних явищ. У нашому дослідженні увага концентрується на інформаційно-психологічній позиції як специфічного виду психологічної позиції особистості.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати інформаційно-психологічну позицію як чинник соціальної зрілості особистості, а також установити взаємозв'язки між показниками інформаційно-психологічної позиції та психологічних станів особистості на емпіричному рівні. Для реалізації мети були використані **методи** дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, систематизація та узагальнення наукової літератури із цієї проблеми дослідження); емпіричні: (стандартизована методика визначення стилів оволодіння інформацією М. П. Фетискіна для вивчення вибіркового ставлення до інформації як складника інформаційно-психологічної позиції, опитуваль-

ник FPI для вивчення особистісних станів і властивостей), а також метод статистично-математичної обробки результатів програмного забезпечення SPSS для здійснення кореляційного аналізу з допомогою r -коефіцієнта Пірсона.

Загальна вибірка досліджуваних становила 200 осіб – студентів-гуманитаріїв Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки віком від 18 до 22 років.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Розглянемо докладніше взаємозв'язки інформаційно-психологічної позиції як чинник соціальної зрілості та особистісних станів і властивостей студентської молоді. Оскільки велику роль у самопочутті суспільства та кожного його члена відіграє міра задоволення потреби в інформації, а загальна соціальна система будується під впливом інформаційної системи, у якій взаємодія між підсистемами та елементами протікає у формі інформаційних процесів, то є потреба в умінні формувати адекватну поведінку під впливом будь-якої інформації. Це, у свою чергу, дає змогу, з одного боку, сформувати психологічно стабільну та позитивну інформаційно-психологічну позицію, а з іншого – є запорукою успішного розвитку соціальної зрілості особистості.

Зазначимо, що соціальна зрілість як показник рівня розвитку є важливою для соціуму та кожного його члена. Проблему соціальної зрілості особистості досліджували такі вчені, як Б. Г. Ананьєв, Т. В. Анатова, Л. В. Артемова, О. О. Бодальов, Р. І. Жуковська, О. В. Запорожець, Р. А. Іванкова, І. С. Кон, Н. А. Короткова, М. І. Лисіна, Л. В. Лідак, І. Г. Малкін-Пих, А. Х. Маслоу, Р. С. Немов, Л. Е. Орбан-Лембрик, О. М. Ростюхіна, А. А. Рояк, А. П. Усова, Г. П. Щедровицький, О. Ю. Яницька. У зв'язку з тим, що соціальна зрілість, на нашу думку, формується на основі інформаційно-психологічної позиції, зупинимось детальніше на основоположних компонентах цієї позиції.

Отже, інформаційно-психологічна позиція – це система індивідуальних, свідомих та вибіркового ставлень особистості до інформації. *Інформаційні* ставлення є вродженими та виявляються в уже сформованих у людини способах сприйняття та обробки конкретної інформації, що закладається вже з дитинства та залежать від конкретних психологічних особливостей особистості. *Свідомі* ставлення являють собою найвищий рівень ставлення до дійсності, при цьому в самому усвідомленні цих ставлень існує ряд шаблів, що їх людина проходить

у процесі розвитку. Тобто людина встановлює змістові зв'язки з навколишньою суспільною дійсністю [6, 101], а отже, з інформацією, що надходить із зовнішнього світу.

Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів дає таке визначення свідомому ставленню – це вид психічного ставлення, властивий лише людині або групі, який є одним з атрибутів свідомості в єдності з переживанням і знанням [3, 230]. При цьому важливо, що тут відіграє ставлення особистості до явищ світу, інших людей, до себе, своєї справи, до трудової діяльності.

За визначенням Л. В. Кузьменко, свідоме ставлення особистості є її специфічною саморегуляцією у створенні світу ідей, понять, наукових знань, цінностей і зумовлене її потребами, включає в себе свідомо вибране ставлення до довкілля, інших людей, себе, своїх прав і обов'язків [6, 103]. Усе це комплексно формує позицію людини стосовно навколишнього світу, точніше, інформації, яка надходить від нього. У зв'язку із цим зовнішнє та внутрішнє психологічне сприйняття й обробка певної інформації стає підґрунтям для формування конкретної інформаційно-психологічної позиції особистості як чинника соціальної зрілості. Зазначимо, що свідома позиція – це найвищий ступінь розвитку особистості, у якому рівень свідомого ставлення до інформації як важливого елемента сучасного світу визначає її міру та стан. При цьому цей тип ставлення представляє собою певні зацікавлення в конкретній інформації, винятковий інтерес до конкретної сфери інформаційного суспільства сьогодення, у якій перебуває особистість у той чи інший момент.

Крім того, формування адекватної інформаційно-психологічної позиції значною мірою залежить від *вибіркового* ставлення особистості до певної інформації. На нашу думку, особливості вибіркового ставлення проявляються в конкретних стилях інформаційного засвоєння. Існує чотири основних стилі: абстрактно-послідовний (аналітичність та орієнтація на майбутнє; оперування інформацією є раціоналізованою дією; реальність для таких людей являє собою метафізичний світ теорій та абстрактних уявлень), конкретно-послідовний (схильність до теоретизування; орієнтація на теперішнє; послідовність, лінійність та впорядкованість обробки інформації), абстрактно-довільний (схильність до експериментів; обізнаність та проникливість), конкретно-довільний (цілісність та продуктивність; дієвість та відповідальність) [10, 252].

Отже, ознайомившись детальніше з особливостями стилів засвоєння інформації, які описують і дають чітке уявлення стосовно сприйняття інформації та сформованого в людини вибіркового ставлення до неї, можна спрогнозувати подальшу діяльність особистості з інформацією.

Зауважимо, що всі вищезазначені види ставлень мають різну природу формування. Так, свідоме та вибіркоче ставлення до інформації формуються протягом життя, тобто є набутими, індивідуальне ж є вродженим, залежить від уже закладених із народження психологічних особливостей та змінюється відповідно до конкретних вікових періодів особистості. Тому вважаємо доцільним розглядати свідомі та вибіркочі ставлення як такі, що формуються під впливом інформаційних потоків навколишньої дійсності та підлягають змінам.

Найбільш важливим із позиції розвитку вважаємо вибіркоче ставлення, адже воно пов'язане із сукупністю когнітивних процесів особистості, які в результаті спеціального психолого-педагогічного забезпечення можуть удосконалюватися. Відтак значущим є встановлення взаємозв'язку вибіркового ставлення до інформації з особистісними станами і властивостями для подальшого налагодження розвитку цього складника інформаційно-психологічної позиції. За методикою FPI було вивчено такі особистісні характеристики: комунікабельність, врівноваженість, відкритість, невротичність, спонтанна агресивність, депресивність, роздратування, реактивна агресивність, сором'язливість, екстраверсія/інтроверсія, емоційна лабільність, а також ступінь маскулінності/фемінності.

Результати кореляційного аналізу стилів інформаційної обробки інформації та особистісних станів і властивостей студентської молоді викладено в табл. 1.

Як видно з таблиці, існують значущі кореляційні зв'язки між показниками різних стилів засвоєння інформації та особистісних станів студентів. Найпримітнішими є зв'язки між показниками абстрактно-довільного стилю та таких станів, як невротичність та комунікабельність, відповідно, $r = 0,157$ та $r = 0,159$ при $p < 0,05$. Розвинена комунікабельність передбачає реальний прояв соціальної активності особистості, наявність вираженої потреби в спілкуванні та постійну готовність до задоволення цієї потреби. Відтак схильність до експериментів, обізнаність і проникливість у різні види інформації, що характеризує абстрактно-довільний стиль, забезпечує успішну кому-

нікативну взаємодію з іншими людьми, посилює комунікативну ініціативу та активність. З іншого боку, значна пізнавальна активність, яка виражається в експериментуванні з новою інформацією, часто супроводжується підвищеною тривогою і збудженням.

Таблиця 1

Результати кореляційного аналізу показників стилів інформаційної обробки та станів і властивостей особистості

Вид стилю	Невротичність	Спонтанна агресивність	Депресивність	Дратівливість	Комунікабельність	Врівноваженість	Реактивна агресивність	Сором'язливість	Відкритість	Екстраверсія/інтроверсія	Емоційна лабільність	Маскулінність/фемінність
Конкретно-послідовний	-0,105	0,027	-0,018	0,110	0,023	0,109	0,019	-0,088	0,039	0,009	0,004	0,125
Абстрактно-довільний	0,159(*)	-0,006	0,100	0,010	-0,157(*)	-0,041	0,008	0,076	0,005	-0,058	0,051	-0,080
Абстрактно-послідовний	0,073	-0,081	-0,005	-0,031	-0,101	-0,088	-0,149(*)	-0,060	-0,020	-0,116	-0,015	-0,003
Конкретно-довільний	-0,062	-0,153(*)	-0,032	0,050	0,077	-0,003	-0,041	-0,085	-0,083	-0,008	-0,096	0,142(*)

Також простежується негативний кореляційний зв'язок між абстрактно-послідовним стилем і реактивною агресивністю в студентів ($r = -0,149$ при $p < 0,05$); між конкретно-довільним стилем обробки інформації та спонтанною агресивністю, відповідно, $r = -0,153$, $p < 0,05$. Адже абстрактно-послідовний стиль передбачає чітке планування і контроль діяльності, раціональне ставлення до різних видів інформації, що, у свою чергу, дає змогу регулювати емоційні стани, прояви агресивної поведінки зокрема. Конкретно-довільний стиль, який виявляється у високому ступені відповідальності за власну поведінку, також знижує прояви спонтанної агресивності особистості.

Отже результати аналізу кореляційних зв'язків між показниками інформаційно-психологічної позиції у вигляді вибіркового ставлення

до інформації та особистісних станів і властивостей дають змогу зробити **висновки** про важливість позиції як психологічного конструкту цілісної особистості.

Урахування особистісних станів і властивостей є важливим для розвитку інформаційно-психологічної позиції особистості студентів, що й становить **перспективи** наших досліджень.

Список використаної літератури

1. Ананьев Б. Г. Избранные труды по психологии / Б. Г. Ананьев. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербург. ун-та, 2007. – 412 с.
2. Бех І. Д. Категорія «ставлення» в контексті розвитку «Я» особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 9 (16). – С. 9–21.
3. Бродовська В. Й. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів : словник / В. Й. Бродовська, В. О. Грушевський, І. П. Патрик. – К. : ВД «Професіонал», 2007. – 512 с.
4. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2002. – 368 с.
5. Засекіна Л. В. Структурно-функціональна організація інтелекту : монографія. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2005. – 370 с.
6. Кузьменко Л. В. Сутність свідомого ставлення старшокласників шкіл-інтернатів до своїх базових прав та обов'язків / Л. В. Кузьменко // Зб. наук. пр. – Вип. 15 (II). – К. : [б. в.], 2011. – С. 98–105.
7. Лапченко І. О. Емоційне ставлення до себе та ровесників як чинник особистісного розвитку дитини дошкільного віку : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / І. О. Лапченко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 237 с.
8. Мясищев В. Н. Психология отношений / В. Н. Мясищев ; под ред. А. А. Бодалева. – М. : Изд-во «Институт практической психологии» ; Воронеж : НПО «МОД ЭК», 1995. – 356 с.
9. Практикум по общей и экспериментальной психологии / под ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. – СПб. : Питер, 2000. – 560 с.
10. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М. : Психотерапия, 2009. – 544 с.
11. Хворост Х. Ю. Концептуальні межі поняття позиції у психології / Х. Ю. Хворост // Психол. перспективи. – Луцьк, 2011. – Вип. 17. – С. 256–263.